

PIOTR WINCZEWSKI

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Filia w Piotrkowie Trybunalskim
Wydział Nauk Społecznych, Instytut Nauk Pedagogicznych

MARTA KARBOWIAK

Uniwersytet Medyczny w Łodzi
Wydział Wojskowo-Lekarski, Oddział Fizjoterapii

Ocena dostosowania instytucji upowszechniających kulturę muzyczną w Łodzi do potrzeb osób niepełnosprawnych

STRESZCZENIE:

Tekst jest sprawozdaniem z badań nad aktywnością osób niepełnosprawnych. Oceniono w nich, czy osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich mogą brać udział w imprezach kulturalnych bez ograniczeń. W tym celu sprawdzono, czy w poszczególnych instytucjach nie napotkają one utrudnień architektonicznych. W badaniach brano pod uwagę m.in.: dostępność parkingów dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, stan ciągów komunikacyjnych prowadzących do budynków, warunki poruszania się w ich wnętrzach, wyposażenie instytucji w sanitariaty o wymaganym stanie. Okazało się, iż infrastruktura miejska, wykorzystywana w upowszechnianiu kultury muzycznej (umożliwiająca obcowanie z muzyką), jest tylko częściowo uprzyjętniona osobom o ograniczonej sprawności ruchowej. Wprawdzie jej użytkownicy poruszający się na wózkach inwalidzkich, o laskach i kulach, nie natrafialiby w ich wnętrzach na wiele przeszkód utrudniających im swobodne przemieszczanie się zarówno w poziomie, jak i pomiędzy kondygnacjami. Zarazem jednak w pobliżu ocenianych instytucji brakowało także dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych miejsc parkingowych oraz ciągów komunikacyjnych o wymaganych parametrach.

SŁOWA KLUCZOWE: kultura muzyczna, architektura miasta, obiekty rekreacyjne, niepełnosprawność, dostęp do kultury.

WPROWADZENIE

Niegdyś powszechnie przyjmowano, że niepełnosprawność jest cechą jednostki wyrażającą się m.in.: ograniczeniami zakresu ruchów w stawach, czy też jej obniżoną zdolnością do wykonywania wysiłków fizycznych. To biologistyczne ujęcie, wypracowane na gruncie nauk medycznych, zdominowało dawniejsze publikacje. Znajdowało ono pełne odzwierciedlenie np. w orzecznictwie dotyczącym prawa pracy oraz w procedurach określających możliwość uzyskania pomocy społecznej należnej osobom o ograniczonej samodzielności.

Współcześnie jednak, na niwie nauk humanistycznych, przyjęto radykalnie odmienną koncepcję. Zgodnie z nią twierdzi się, że niepełnosprawność nie jest cechą jednostki, ale wyrazem takiego sposobu zorganizowania społeczeństwa, który wyklucza niektórych ludzi z funkcjonowania w sposób typowy dla ich rówieśników [Barnes, Mercer 2008]. Zarazem jednak, gdyby osoby te otrzymały niezbędną im pomoc, mogłyby funkcjonować w sposób zasadniczo podobny do wybieranego przez jednostki pełnosprawne. Każda populacja przy tym może wypracowywać sobie własny poziom wrażliwości na potrzeby osób o ograniczonej sprawności. Zatem w jednych warunkach społecznych dana jednostka otrzymałaby wsparcie skutecznie neutralizujące ograniczenia jej sprawności, a w innych nie mogłaby liczyć na taką pomoc. Jak wobec tego zauważamy, zobiektywizowane ograniczenia samodzielności i zaradności nie są jedynymi wyznacznikami niepełnosprawności danej osoby; istotne są także szeroko rozumiane normy społeczne i zachowania przyjmowane przez daną zbiorowość. Niepełnosprawność bowiem nie odnosi się jedynie do ograniczenia struktur czy funkcji, ale także do aktywności i uczestnictwa.

Z analogiczną sytuacją mamy do czynienia w przypadku uwrażliwienia populacji na potrzeby innych mniejszości, na przykład: narodowych, etnicznych, seksualnych, wyznaniowych [Allott, Robb 2001; Long 2000]. W różnych kręgach kulturowych napotykamy wówczas na bardzo zmienne nasilenie przyzwolenia na „bycie innym” ze strony dominującej większości. Nie każdy identyfikowany jako przynależący do mniejszości potrafi sobie poradzić z wypychaniem go na margines aktywności populacji [Winczewski 2013].

Opisana wyżej zdecydowana zmiana sposobu postrzegania niepełnosprawności pociąga za sobą liczne konsekwencje. Powoduje ona konieczność przedefiniowania perspektywy, z której ocenia się funkcjonowanie osób niepełnosprawnych. Uważa się w związku z tym, że troska o potrzeby ludzi o ograniczonej sprawności jest wykładnią dojrzałości społeczeństwa. Odczuwanie skłonności do wspierania osób o niskim statusie uważa się przy tym za elementarną zbiorową powinność. Pomaganie jednostkom o niskiej pozycji społecznej może przyczynić się do przezwyciężania niekorzystnych zjawisk zachodzących w funkcjonowaniu tych osób. Zbiorowy brak wrażliwości na potrzeby ludzi o szczególnie trudnej sytuacji traktuje się wobec tego wręcz jako „opresję społeczeństwa” wobec tych ludzi [Abberley 1997]. W perspektywie humanistycznej zakłada się przy tym, iż zbiorową powinnością każdej populacji jest przeciwstawianie się wszelkim potencjalnym formom takiej opresji. Praktyka taka może bowiem skutecznie przeciwdziałać marginalizowaniu najsłabszych przedstawicieli danej społeczności [Hall 1996].

W zgodzie z powyższym konsekwentnie poszerzono dawne (biomedyczne) postrzeganie rehabilitacji o zadania aktywizowania społecznego pacjentów i dążenie do pełnego, równego uczestnictwa wszystkich jednostek w działaniach danej zbiorowości. Celem tak

rozumianej współczesnej rehabilitacji stało się zatem nie tylko bezpośrednio wspieranie osób o ograniczonej sprawności, ale także edukowanie ludzi, którzy mają choćby potencjalny wpływ na ich codzienne funkcjonowanie. W związku z tym uznaje się, iż wszystkich członków społeczności należy uświadamiać i wdrażać do aktywnego przeciwstawiania się marginalizowaniu osób o ograniczonej sprawności. Wyrazem tych działań jest m.in.: uwrażliwianie osób pełnosprawnych na istnienie barier architektonicznych, skłanianie ich do przewyższania ograniczeń urbanistycznych, angażowanie ich do aktywnego likwidowania utrudnień w korzystaniu ze środków transportu przez osoby o ograniczonej sprawności ruchowej.

Zauważyć należy, że w istocie rzeczą zbiorowym decydem w tych sprawach są wszyscy członkowie danej populacji. To oni bowiem mogą wyrażać swój sprzeciw wobec wykluczania niektórych użytkowników przestrzeni publicznej. Skutkiem zwiększania tak rozumianej wrażliwości społecznej może być powszechne aktywne przeciwstawianie się utrudnieniom w komunikowaniu się, które napotykają osoby niepełnosprawne oraz przewyższanie stanu niepełnego ich dostępu do udziału w szeroko rozumianej kulturze. Zauważa się bowiem, iż zwiększenie otwartości na potrzeby osób niepełnosprawnych jest skutecznym sposobem na wyzwolenie ich ze stanu bycia marginalizowanym [Gibb 2005; Winczewski 2009].

Opisane wyżej działania wpisują się w cele programów przyjętych w 2003 r. przez Radę Unii Europejskiej. Mają one na celu przeciwdziałanie wykluczaniu osób niepełnosprawnych z aktywności populacji oraz eliminowaniu ich z czynnego uczestnictwa w życiu społecznym [Wapiennik 2005]. Powinny one prowadzić m.in. do udostępnienia osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich instytucji kultury, w tym choćby: sal koncertowych, kin, teatrów, domów kultury [Winczewski 2011].

Zwróćmy zatem uwagę na to, iż jedną z form aktywizowania niepełnosprawnych jest umożliwianie im pełnego udziału w kulturze. Może to ułatwiać osobom o ograniczonej sprawności integrowanie się z populacją [Bieganowska 2005]. W Polsce obecnie daje się w tym obszarze zauważyć wyraźną zmianę praktyki społecznej. Po wielu latach zaniedbań wyraźnie zaczęto przywiązywać znaczenie do poszanowania praw jednostek o ograniczonej sprawności, umożliwiając im oparte na zasadach równości uczestnictwo w życiu społecznym. W człowieku z dysfunkcjami dostrzeżono pełnoprawnego obywatela, którego potrzeby należy szanować [Żuraw 2008].

Poniżej skoncentrujemy się na zagadnieniu udziału osób z dysfunkcjami narządu ruchu w szeroko rozumianej kulturze muzycznej. Weźmiemy przy tym pod uwagę to, że w literaturze podkreśla się, iż obcowanie osób niepełnosprawnych z muzyką może wspomagać ich rehabilitację [Cylulko 2002]. Opisuje się równocześnie liczne pozytywne formy wpływu muzyki na szeroko rozumianą kondycję jednostek o ograniczonej sprawności ruchowej [Wojtyga 2005]. By oddziaływania te z potencjalnych stały się rzeczywistymi, niezbędna jest realna możliwość uczestniczenia osób poruszających się o laskach, kulach i na wózkach inwalidzkich w wydarzeniach propagujących kulturę muzyczną [Natanson 1979]. Bez brania udziału w wydarzeniach kulturalnych osoby te byłyby pozbawione powyżej opisanego korzystnego oddziaływania muzyki na ich funkcjonowanie.

Opisany wyżej sposób postrzegania celów aktywizowania osób o ograniczonej sprawności ruchowej z wykorzystaniem muzyki wpisuje się w ideę rehabilitacji kompleksowej. Ma ona za zadanie pozytywnie wpłynąć na jakość życia człowieka niepełnosprawnego w każdym aspekcie jego funkcjonowania. Pośród pozytywnych skutków całościowej rehabilitacji wymienia się m.in.: zwiększanie potencjału jednostki, a także nabywanie przez nią umiejętności stawiania czoła barierom i trudnościom oraz wyzwaniom w życiu codziennym [Rutkowska 2012]. Częścią tego procesu jest przywrócenie osobie z dysfunkcjami narządu ruchu możliwie najpełniejszego zakresu samodzielnego funkcjonowania oraz ułatwienie jej włączenia się w czynne życie populacji [Milanowska, Stachowska 1993].

W związku z powyższym zaplanowaliśmy ocenienie stopnia udostępnienia instytucji propagujących szeroko rozumianą kulturę muzyczną osobom o ograniczonej sprawności ruchowej. Na niewiele bowiem zdadzą się najnowsze osiągnięcia medycyny i udoskonalone metody rehabilitacji, jeśli osoby niepełnosprawne nie będą aktywnymi uczestnikami swojej społeczności.

CEL BADAŃ

W ramach przedstawianych badań zamierzaliśmy ocenić, czy instytucje mające za zadanie upowszechnianie kultury muzycznej (umożliwiające obcowanie z muzyką) są dostosowane do potrzeb osób poruszających się o laskach, kulach i na wózkach inwalidzkich. W związku z tym rozważaliśmy, czy osoby te mogą swobodnie dotrzeć do poszczególnych siedzib tych instytucji, nie napotykając trudności m.in. w postaci barier architektonicznych. Naszym celem było także stwierdzenie, czy przygotowano dla nich specjalne (dostosowane) miejsca parkingowe w pobliżu instytucji promujących kulturę i umożliwiających uczestniczenie w wydarzeniach muzycznych. Interesowało nas też, czy osoby poruszające się o laskach, kulach i na wózkach inwalidzkich nie napotkają przeszkód wewnątrz poszczególnych budynków. Przyjęliśmy założenie, że udogodnienia umożliwiające użytkowanie przestrzeni publicznej osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich będą wystarczające także dla osób poruszających się o laskach lub kulach. Planując przeprowadzenie badań, przyjęliśmy, iż zgodnie z obowiązującymi wytycznymi, każda instytucja powinna być dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym w szczególności wypełniać wymogi prawa budowlanego oraz zwyczajowe normy projektowe. W ten sposób bowiem rozstrzyga się to, czy osoby te będą mogły aktywnie uczestniczyć w ważnych dla populacji wydarzeniach muzycznych. Dopiero dzięki takim udogodnieniom osoby te mogą korzystać z dorobku kultury tak, jak czynią to ich pełnosprawni rówieśnicy.

UZASADNIENIE UTYLITARNOŚCI BADAŃ

Ocenienie stopnia przygotowania obiektów infrastruktury społecznej do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich może zaowocować propozycjami ewentualnego dostosowania opisanego stanu do wymogów. Jak się spodziewamy, dzięki badaniom można będzie także ocenić, czy osoby o ograniczonej sprawności mają takie same możliwości korzystania z dóbr kultury upowszechnianych przez stosowne instytucje, jak ich pełnosprawni rówieśnicy. Traktujemy zatem przestrzeń publiczną jako miejsce, w którym

potencjalnie może dochodzić do interakcji i integracji populacji [Wysocki 2009]. Jest ona swoistym warunkiem koniecznym do planowania rehabilitacji społecznej [Labus 2011].

Wnioski z prezentowanych badań mogą być pomocne w ujawnieniu ewentualnych zaniedbań na niwie upowszechniania kultury muzycznej, w tym potencjalnych utrudnień dla biorących w niej udział osób o ograniczonej sprawności. Przeprowadzona ocena może mieć zatem charakter aplikacyjny [Palka 2006; Bond 1996]. Po zrealizowaniu badań można bowiem wysnuwać wnioski praktyczne [Gnitecki 1996], które mogą zmienić funkcjonowanie poszczególnych instytucji i przyczynić się tym samym do zwiększenia uczestnictwa i aktywności społecznej osób niepełnosprawnych.

PYTANIA BADAWCZE I HIPOTEZY

Przystępując do badań, postawiliśmy następujące **ogólne pytanie badawcze**: „Czy obiekty instytucji upowszechniających kulturę muzyczną są dostępne dla ich potencjalnych niepełnosprawnych użytkowników?”

Pytanie ogólne rozwinęliśmy, stawiając cztery **pytania szczegółowe**. Dociekaliśmy w nich stopnia dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych poszczególnych komponentów budynków, w których ulokowano instytucje upowszechniające kulturę muzyczną:
P₁: W jakim stopniu do potrzeb osób o ograniczonej sprawności dostosowane są ciągi komunikacyjne prowadzące do instytucji upowszechniających kulturę muzyczną?

P₂: W jakim stopniu do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich dostosowane są ciągi komunikacyjne wykorzystywane do przemieszczania się poziomego i pionowego w budynkach należących do instytucji upowszechniających kulturę muzyczną?

P₃: W jakim stopniu do potrzeb osób o ograniczonej sprawności ruchowej dostosowane są sanitariaty w siedzibach instytucji upowszechniających kulturę muzyczną?

P₄: W jakim stopniu do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich dostosowane są miejsca postojowe w bezpośredniej okolicy instytucji upowszechniających kulturę muzyczną?

W związku z powyższymi pytaniami badawczymi przyjęliśmy jedną hipotezę ogólną (H_0) i towarzyszące jej cztery hipotezy szczegółowe (H_1, H_2, H_3, H_4).

Hipoteza ogólna miała następującą postać:

H₀: Obiekty instytucji upowszechniających kulturę muzyczną są dostępne dla ich potencjalnych użytkowników poruszających się na wózkach inwalidzkich.

Przyjęliśmy następujące **hipotezy szczegółowe**:

H₁: Ciągi komunikacyjne prowadzące do instytucji upowszechniających kulturę muzyczną są w pełni przystosowane do potrzeb osób o ograniczonej sprawności ruchowej.

H₂: Komunikacja pozioma i pionowa w budynkach instytucji upowszechniających kulturę muzyczną nie jest utrudniona dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.

H₃: Sanitariaty w lokalach instytucji upowszechniających kulturę muzyczną są w pełni dostosowane do potrzeb osób o ograniczonej sprawności ruchowej.

H₄: W bezpośredniej okolicy instytucji upowszechniających kulturę muzyczną znajdują się miejsca postojowe dostosowane do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.

Całościową próbę weryfikacji H_0 poprzedzały cztery próby testowania hipotez szczegółowych. H_0 może być uznana za w pełni potwierdzoną, jeśli każda z jej czterech części szczegółowych będzie potwierdzona w całości.

MATERIAŁ BADAWCZY

Badania oparto na analizie stanu dziesięciu wybranych obiektów infrastruktury miejskiej Łodzi. Zróżnicowanie ocenianych obiektów miało na celu uwzględnienie zarówno upowszechniania tzw. kultury wysokiej, jak i przekazu adresowanego do odbiorcy masowego [Macdonald 1996]. Zauważyliśmy przy tym, że i kina potencjalnie upowszechniają szeroko rozumianą kulturę muzyczną m.in. poprzez transmisje koncertów (co jest nowym trendem) oraz przez prezentowanie tzw. filmów muzycznych lub biograficznych obrazujących znamienite postaci świata muzyki.

Do oceny dobrano instytucje zlokalizowane w centrum Łodzi. Każda z nich znajdowała się w pobliżu głównych ciągów komunikacyjnych.

METODA

Badania przeprowadzono z wykorzystaniem skategoryzowanej (kontrolowanej) obserwacji oraz z użyciem pomiarów. Oparto je na standaryzowanym arkuszu obserwacyjnym. Dostosowano go do brzmienia hipotez i przyjętych wskaźników zmiennych [Łobocki 2003; Bell 1995; McNeill 1986].

WSKAŹNIKI

W ocenie stanu obiektów wykorzystano normy opisujące zasady projektowania budynków infrastruktury społecznej oraz szeroko rozumianej przestrzeni publicznej (w tym ciągów komunikacyjnych oraz parkingów). Zaczepnięto je z aktów prawa stanowionego oraz ze specjalistycznych opracowań. Źródła te opisują wymogi stawiane obiektom infrastruktury społecznej ze względu na potrzeby ich potencjalnych niepełnosprawnych użytkowników [Nowak 2003; Budny 2009; Kowalski 2008]. Określono w nich m.in: konieczny stan ciągów komunikacyjnych, ich wymagane szerokości oraz niezbędne elementy wyposażenia mające ułatwić poruszanie się osobom o ograniczonej sprawności ruchowej. W przepisach tych ustalono także dopuszczalne nachylenie podłoża pochylni służących osobom przemieszczającym się na wózkach inwalidzkich. Przywołane normy limitują także: wielkość dźwigów osobowych, wymiary powierzchni manewrowych, wymiary oraz konfigurację przestrzenną i wyposażenie sanitariatów. Ponadto określa się w nich ściśle zasady wyznaczania miejsc parkingowych dla osób o ograniczonej sprawności ruchowej.

PRÓBA WERYFIKACJI HIPOTEZ

W dalszej części artykułu przedstawiamy cztery próby weryfikacji hipotez szczegółowych oraz próbę weryfikacji hipotezy całościowej.

Stan ciągów komunikacyjnych wiodących do budynków – próba weryfikacji H₁

Ocenę stanu ciągów komunikacyjnych prowadzących do instytucji upowszechniających kulturę muzyczną przeprowadzono z uwzględnieniem przyjętych kryteriów, a uzyskane dane przedstawiono w poniższej tabeli 1.

Tabela 1. Stan ciągów komunikacyjnych wiodących do badanych obiektów [N = 10]

Lp.	Rodzaj ocenianego kryterium	Zgodność z wymogami	Niezgodność z wymogami	Nie dotyczy danego obiektu
1.	Nawierzchnia	10	0	0
2.	Szerokość ciągów komunikacyjnych	10	0	0
3.	Wystające elementy podłoża	10	0	0
4.	Parametry schodów zewnętrznych	0	5	5
5.	Pochylnie i elementy ich budowy	2	0	8
6.	Podjazdy	0	3	7
7.	Podest przed wejściem	7	3	0
8.	Wycieraczki	9	1	0

Jak wynika z powyższych danych źródłowych, we wszystkich obiektach nawierzchnia ciągu komunikacyjnego, jego szerokość oraz brak przeszkód wystających z podłoża były wyrazem spełnienia wymogów określonych w aktach normatywnych. Zarazem jednak tylko w co drugim przypadku można było dostać się do obiektu z poziomu terenu. W pozostałych przypadkach osoby próbujące dotrzeć do budynku napotykały schody, przy tym liczba i wymiary ich stopni były zgodne z wymogami. To parametry szczególnie istotne np. dla osób poruszających się o kulach lub korzystających z lasek czy wózków inwalidzkich.

Norm określających wymagane dostosowanie budynków do potrzeb osób o ograniczonej sprawności ruchowej nie wypełniało jednak zastosowanie nosków bądź wrębów w stopniach schodów, które zwiększało ryzyko potknięcia się na nich. O niespełnieniu norm w przypadku niektórych obiektów świadczyły także niewłaściwe szerokości biegu schodów oraz brak wymaganych poręczy.

Schody stanowią często barierę nie do pokonania dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim. Tym samym może to spowodować, że korzystanie z danego obiektu będzie niemożliwe bądź znacznie utrudnione dla tej grupy użytkowników. Dlatego stosuje się alternatywne rozwiązania, takie jak: pochylnie, podjazdy, rampy, które – odpowiednio zbudowane i usytuowane – zapewniają fizyczny dostęp do budynku. Pośród zbadanych obiektów tylko w dwóch zastosowano pochylnie; obie były zgodne z wymogami.

W zgodzie z normami projektowymi w podjazdy należało wyposażyć trzy spośród dziesięciu ocenianych budynków. Podjazd zastosowano jednak tylko w jednym przypadku. Jego konfiguracja nie była przy tym zgodna z wymogami. Zatem,

w istocie rzeczy, wymaganego wyposażenia nie miał żaden z trzech obiektów, w których należało je zastosować.

W siedmiu na dziesięć obiektów spełniono wymogi stawiane podestom znajdującym się przed wejściami do budynków. W trzech przypadkach ich wymiary nie zapewniały jednak niezbędnej przestrzeni manewrowej dla wózków inwalidzkich. Utrudniało to wymiernie osobom o ograniczonej sprawności ruchowej pokonać wejść do budynków.

W jednym przypadku zastosowano przed budynkiem wysoką wycieraczkę, która potencjalnie mogła stanowić utrudnienie dla osób przemieszczających się na wózkach inwalidzkich oraz poruszających się o kulach lub korzystających z laski inwalidzkiej.

Ani jeden z budynków poddanych ocenie nie spełnił wszystkich wymogów stawianych przestrzeni publicznej. W związku z tym uznajemy H_1 za odrzuconą. Oznacza to, że ciągi komunikacyjne prowadzące do instytucji upowszechniających kulturę muzyczną nie są w pełni przystosowane do potrzeb osób o ograniczonej sprawności ruchowej. Zarazem podkreślamy z całą mocą, iż można zauważyć, że administratorzy budynków czynią wiele starań na rzecz dostosowania ich do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. W żadnym przypadku nie uwzględniono jednak wszystkich z wymaganych czynników dostosowujących ciągi komunikacyjne prowadzące w kierunku instytucji upowszechniających kulturę muzyczną. Oznacza to, iż żadna z ocenianych instytucji nie była w pełni przystosowana do realizowania zadania aktywizowania osób o ograniczonej sprawności.

Stan wewnętrznych ciągów komunikacyjnych – próba weryfikacji H_2

Ocenę możliwości poziomego i pionowego przemieszczania się wewnątrz instytucji upowszechniających kulturę muzyczną oparto na poniższych dwóch próbach weryfikacji składowych H_2 .

Pierwsza część H_2 odnosiła się do warunków komunikacji poziomej wewnątrz badanych obiektów. Dane źródłowe opisujące je przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Warunki komunikacji poziomej w ocenianych budynkach [N = 10].

Lp.	Rodzaj ocenianego kryterium	Zgodność z wymogami	Niezgodność z wymogami	Nie dotyczy danego obiektu
1.	Szerokość korytarza	9	1	0
2.	Kąt nachylenia rampy	2	2	6

Jak zauważamy, oceniane ciągi komunikacyjne w przeważającej liczbie budynków w pełni umożliwiały przemieszczanie się w poziomie. Tę część H_2 uznajemy zatem za zwerifikowaną w zasadniczym stopniu.

Druga część H_2 dotyczyła warunków komunikacji pionowej. Dane źródłowe wykorzystane w próbie weryfikacji tej hipotezy przedstawiamy w tabeli 3.

Jak wynika z zamieszczonych w niej informacji, schody wewnętrzne spełniały wszystkie wymogi poza niebezpiecznym występowaniem nosków oraz wadliwą wysokością poręczy. W każdym biegu schodów zastosowano wymagane poręcze, zaś wymiary stopni i ich liczba w żadnej z badanych instytucji nie naruszały zalecanych norm.

Podnośniki zazwyczaj wypełniały wymogi określone w przepisach. Jednak w przypadku dźwigów osobowych dwukrotnie wymiary kabin nie były zgodne z normami. To potencjalnie utrudniało korzystanie z nich osobom o ograniczonej sprawności; szczególnie poruszającym się na wózkach inwalidzkich. Podkreślić jednak należy, że te i inne uchybienia odnotowano jednak jedynie w incydentalnych przypadkach.

Tabela 3. Warunki komunikacji pionowej w ocenianych budynkach [N = 10].

Lp.	Rodzaj ocenianego kryterium	Zgodność z wymogami	Niezgodność z wymogami	Nie dotyczy danego obiektu
1.	Szerokość biegu schodów	10	0	0
2.	Szerokość spocznika	8	0	2
3.	Szerokość stopnia	10	0	0
4.	Wysokość stopnia	10	0	0
5.	Liczba stopni w biegu	10	0	0
6.	Brak nosków, wrębów itp.	6	4	0
7.	Zastosowanie poręczy	10	0	0
8.	Poręcze o wymaganej wysokości	4	6	0
9.	Barierka ochronna przy platformach	3	1	6
10.	Szerokość wjazdu na platformę	3	1	6
11.	Dostępność dźwigu osobowego	8	0	2
12.	Wejście do dźwigu osobowego	8	0	2
13.	Szerokość drzwi windy	7	1	2
14.	Drzwi automatycznie otwierane	7	1	2
15.	Wymiary kabiny	2	2	6
16.	Poręcze w kabinie dźwigu	3	1	6
17.	Panel guzikowy	3	1	6

Powyższy rozkład obserwacji uprawnia nas do stwierdzenia, iż H_2 jest potwierdzona w zasadzie w całej rozciągłości. Jedynie w pojedynczych przypadkach odnotowaliśmy naruszenie norm. Oznacza to, iż komunikacja pozioma i pionowa w instytucjach upowszechniających kulturę muzyczną nie jest znacząco utrudniona dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. W sześciu obiektach nie było konieczne instalowania wind.

Dostosowanie sanitariatów – próba weryfikacji H₃

W ramach próby weryfikacji H₃ oceniliśmy dostosowanie sanitariatów do potrzeb ich potencjalnych użytkowników o ograniczonej sprawności ruchowej. Wyniki pomiarów stanowiących dane źródłowe zestawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Zgodność z wymogami stanu sanitariatów przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych [N = 10].

Lp.	Rodzaj ocenianego kryterium	Zgodność z wymogami	Niezgodność z wymogami	Nie dotyczy danego obiektu
1.	Ogólnodostępność sanitariatu	5	2	3
2.	Szerokość drzwi	4	3	3
3.	Przestrzeń manewrowa	7	0	3
4.	Elementy wyposażenia	4	3	3

Przedstawione w powyższej tabeli uchybienia miały postać utrudnienia dostępu do sanitariatów przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych wskutek zamykania ich na stałe na klucz (w dwóch instytucjach). W trzech przypadkach szerokość drzwi była zbyt mała, co realnie utrudniało dostęp do węzłów sanitarnych osobom o ograniczonej sprawności ruchowej. Analogicznie niektóre sanitariaty nie spełniały wymogu posiadania odpowiedniej powierzchni przestrzeni manewrowej, co uniemożliwiało swobodne poruszanie się w pomieszczeniu toalety osobie korzystającej z wózka inwalidzkiego. Wymogi takie spełniało 7 z badanych obiektów.

Odnotowaliśmy także niewłaściwie ułożenie luster w sanitariatach, co sprawiało, że osoby siedzące na wózkach inwalidzkich nie mogłyby z nich skorzystać. Ponadto niemal połowę włączników światła umieszczono za wysoko. Podobnie często niewłaściwie były zamontowane umywalki oraz uchwyty, przez co nie spełniały one swych funkcji. Stan ten uniemożliwiał osobom o ograniczonej sprawności ruchowej komfortowe i bezpieczne korzystanie z urządzeń sanitarnych.

W zgodzie z powyższym uznajemy H₃ za odrzuconą. Ani jedna z toalet nie wypełniła wszystkich wymogów stawianych przez przepisy. Sanitariaty były zatem realnie nieprzystosowane do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Ponadto trzech obiektów nie wyposażono w odrębne sanitariaty dla osób niepełnosprawnych.

Wyposażenie w miejsca parkingowe – próba weryfikacji H₄

W ramach próby weryfikacji H₄ ocenialiśmy dostępność miejsc postojowych dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych w bezpośrednim sąsiedztwie ocenianych instytucji. Tabela 5 obrazuje wyniki obserwacji poczynionych w trakcie tej części badań.

Tabela 5. Dostępność miejsc postojowych w bezpośrednim sąsiedztwie badanych instytucji [N = 10]

Lp.	Rodzaj ocenianego kryterium	Zgodność z wymogami	Niezgodność z wymogami	Nie dotyczy danego obiektu
1.	Brak przeszkód fizycznych	9	0	1
2.	Wymiary miejsc parkingowych	2	7	1
3.	Odsetek miejsc przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych	4	5	1
4.	Wyposażenie parkingu wielopoziomowego w dźwig osobowy	2	0	8

Jak wynika z powyższej tabeli, w każdym przypadku ciąg komunikacyjny prowadzący od miejsca parkingowego do instytucji upowszechniającej kulturę muzyczną był w pełni zgodny z normami. W zdecydowanej większości przypadków miejsca parkingowe przeznaczone dla osób o ograniczonej sprawności ruchowej nie miały jednak wymaganych wymiarów. Mogło to skutecznie utrudniać lub wręcz uniemożliwiać opuszczanie pojazdów osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich. Ponadto w połowie przypadków liczba miejsc parkingowych przeznaczonych dla osób o ograniczonej sprawności ruchowej była niższa od wymaganej w przepisach. Każdy z obu ocenionych parkingów wielopoziomowych był wyposażony w wymagany dźwig osobowy.

W zgodzie z danymi źródłowymi uznaliśmy, że H_4 nie potwierdziła się. Żaden z poddanych ocenie parkingów nie spełnił w całości wymogów. Oznacza to, iż w bezpośredniej okolicy instytucji upowszechniających kulturę muzyczną nie ma miejsc postojowych w pełni dostosowanych do potrzeb osób o ograniczonej sprawności ruchowej.

Zagregowana ocena stanu dostosowania – próba całościowej weryfikacji H_0

W związku z przedstawionym rozkładem prób weryfikacji hipotez szczegółowych uznajemy H_0 za potwierdzoną w części. Oznacza to, że obiekty instytucji upowszechniających kulturę muzyczną (umożliwiających obcowanie z muzyką) nie są w pełni dostępne dla ich potencjalnych użytkowników poruszających się na wózkach inwalidzkich.

Żaden z ocenianych budynków nie wypełnił wszystkich wymogów stawianych przestrzeni publicznej. Ciągi komunikacyjne prowadzące do instytucji upowszechniających kulturę muzyczną nie były w pełni przystosowane do potrzeb osób o ograniczonej sprawności ruchowej. Zarazem tylko w jednostkowych przypadkach odnotowaliśmy utrudnienia w komunikacji poziomej i pionowej we wnętrzach z ocenianych budynków. Równocześnie żaden z sanitariatów nie był dostosowany do wszystkich norm określonych w przepisach. Ponadto stwierdziliśmy, że w bezpośrednim sąsiedztwie instytucji upowszechniających kulturę muzyczną realnie brakuje parkingów w pełni odpowiadających potrzebom osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.

WNIOSKI

Z przeprowadzonych badań wynika, że infrastruktura miejska służąca upowszechnianiu kultury muzycznej (umożliwiająca obcowanie z muzyką) jest tylko częściowo uprzyjętniona do potrzeb osób o ograniczonej sprawności ruchowej. Tę ogólną konkluzję można rozwinąć w postaci kilku wniosków szczegółowych:

1. Budynek użyteczności publicznej wykorzystywane w działalności instytucji upowszechniających kulturę muzyczną oraz ciągi komunikacyjne prowadzące do nich są tylko częściowo dostosowane do potrzeb ich potencjalnych użytkowników poruszających się na wózkach inwalidzkich.
2. Komunikacja pozioma i pionowa w budynkach infrastruktury miejskiej związanych z upowszechnianiem kultury muzycznej jest tylko częściowo niezgodna z kryteriami mającymi adaptować je do potrzeb osób z ograniczoną sprawnością ruchową.
3. Obiekty użyteczności publicznej wykorzystywane dla upowszechniania kultury muzycznej nie spełniają wymogów dotyczących dostosowania co najmniej jednego sanitariatu do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.
4. W bezpośrednim sąsiedztwie badanych obiektów infrastruktury społecznej brak wystarczającej liczby miejsc parkingowych przystosowanych dla osób o ograniczonej sprawności ruchowej.

W związku z powyższym stwierdzamy, iż należy poczynić starania na rzecz uprzyjętnienia instytucji upowszechniających kulturę muzyczną (umożliwiających obcowanie z muzyką) osobom niepełnosprawnym. Niedostosowanie ocenianych budynków do potrzeb tej grupy osób może bowiem zniechęcać je do uczestnictwa w wydarzeniach muzycznych lub wręcz uniemożliwiać im to. W ten sposób potencjalne pożądane skutki obcowania tej grupy osób z muzyką nie będą osiągalne.

Zauważamy także, że przygotowanie przestrzeni publicznej do potrzeb osób o ograniczonej sprawności ruchowej może nieść ze sobą korzyści także dla innych grup społecznych. Na adaptacjach tych mogą bowiem skorzystać także m.in.: kobiety ciężarne, rodzice z małymi dziećmi, osoby z tymczasowymi utrudnieniami w lokomocji powstałymi wskutek urazów oraz osoby zaawansowane wiekiem. Tendencje demograficzne zdają się wskazywać, że liczebność tej ostatniej grupy potencjalnych uczestników życia kulturalnego będzie powiększała się szczególnie szybko. Przyjazna infrastruktura instytucji kultury może być jednym z czynników umożliwiających tej grupie przedłużenie samodzielności i podtrzymanie sprawności [Carr, Weir, Azar, Azar 2013]. Środowisko architektoniczne przyjazne wielu użytkownikom może potencjalnie łagodzić naturalne konsekwencje starzenia się i minimalizować zagrożenie ryzyka pojawienia się ograniczeń sprawności [Kilian 2007].

BIBLIOGRAFIA:

- Abberley Paul (1997), *The concept of oppression and the development of a social theory of disability*. [W:] Tony Booth, Will Swan, Mary Masterson, Patricia Potts (red.), *Policies for Diversity in Education* (s. 231–245). Bristol: The Open University.
- Allott Margaret, Robb Martin (2001), *Understanding Health and Social Care. An Introductory Reader*. London: The Open University, SAGE Publications.
- Barnes Colin, Mercer Georges (2008), *Niepełnosprawność*. Warszawa: Sic!
- Bell Judith (1995), *Doing your research project*. Buckingham: Open University Press.
- Bieganowska Anna (2005), *Teoretyczny kontekst roli turystyki osób niepełnosprawnych w procesie kształtowania postaw społecznych*. [W:] Denise Ślęzak (red.), *Společne i organizacyjne aspekty aktywności turystyczno-rekreacyjnej osób niepełnosprawnych* (s. 10–15). Warszawa: PTTK „Kraj”.
- Bond Senga (1996), *Evaluation Research*. [W:] Desmond Cormack (red.), *The Research Process in Nursing* (s. 190–201). Oxford: Blackwell Science.
- Budny Jolanta (2009), *Dostosowanie budynków użyteczności publicznej – teoria i narzędzia*. Warszawa: Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji.
- Carr Kelly, Weir Patricia, Azar Dory, Azar Nadia (2013), *Universal Design: A Step toward Successful Aging*. <http://www.hindawi.com/journals/jar/2013/324624/> (dostęp: 8.06.2014).
- Cylulko Paweł (2002), *Muzykoterapia jako metoda wspomagająca rehabilitację niepełnosprawnego dziecka*. [W:] Barbara Ostrowska (red.), *Rytmika w kształceniu muzyków, aktorów, tancerzy i w rehabilitacji. Materiały z V i VI Ogólnopolskiej Sesji Naukowej (12–14 grudnia 2000, 21–23 listopada 2002)* (s. 290–294). Łódź: Akademia Muzyczna im. G. i K. Bacewiczów.
- Gibb Susan (2005), *Equality of opportunity and anti-discriminatory practice*. [W:] Janet Miller (red.), *Care in practice for Higher Still* (s. 34–82). London: Hodder Arnold.
- Gnitecki Janusz (1996), *Metodologiczne problemy pedagogiki prakseologicznej*. Zielona Góra: WSP.
- Hall David (1996), *Health for All Children. Report of the Third Joint Working Party on Child Health Surveillance*. Oxford: Oxford University Press.
- Kilian Marlena (2007), *Niepełnosprawni w społeczeństwie*. „Polityka społeczna”, 11–12, s. 14–18.
- Kowalski Kamil (2008), *Projektowanie bez barier – wytyczne*. Warszawa: Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji.
- Labus Agnieszka (2011), *Rehabilitacja dzięki przestrzeni miejskiej?* „Rehabilitacja w praktyce”, 4, s. 45–48.
- Long Martyn (2000), *The Psychology of Education*. London: Routledge Falmer.
- Łobocki Mieczysław (2003), *Metody i techniki badań pedagogicznych*. Kraków: Wydawnictwo Impuls.
- Macdonald Keith (1996), *Building respectability*. [W:] Nigel Gilbert (red.), *Researching social life* (s. 201–216). London: SAGE Publications.
- McNeill Patrick (1986), *Research Methods*. London: Tavistock Publications.
- Milanowska Kazimiera, Stachowska Maria (1993), *Rehabilitacja społeczna*. [W:] Wiktor Dega, Kazimiera Milanowska (red.), *Rehabilitacja medyczna* (s. 123–125). Warszawa: PZWL.
- Natanson Tadeusz (1979), *Wstęp do nauki o muzykoterapii*. Wrocław: Ossolineum.
- Nowak Bartłomiej (2003), *Niepełnosprawni, wymagania techniczno-budowlane*. Warszawa: PIP.
- Palka Stanisław (2006), *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*. Gdańsk: GWP.

- Rutkowska Elżbieta (2012), *Wsparcie jako element rehabilitacji kompleksowej osób z niepełnosprawnością*. „Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania”, III, s. 39–52.
- Wapiennik Ewa (2005), *Działania Unii Europejskiej na rzecz osób z niepełnosprawnością*. [W:] Danuta Gorajewska (red.), *Społeczeństwo równych szans. Tendencje i kierunki zmian* (s. 39–59). Warszawa: Integracja.
- Winczewski Piotr (2009), *Zjawisko dyskryminacji niepełnosprawnych w miejskiej infrastrukturze społecznej*. „Forum Edukacyjne”, 6, s. 123–128.
- Winczewski Piotr (2011), *Wybrane uwarunkowania procesu rewalidacji – wstępne doniesienie z badań*. [W:] Marcin Białas (red.), *Specjalne potrzeby niepełnosprawnych* (s. 147–152). Kraków: Arson.
- Winczewski Piotr (2013), *Wybrane uwarunkowania biografii rodzin osób niepełnosprawnych*. „Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej”, 2, s. 13–36.
- Wojtyga Ewa (2005), *Miejsce rytmiki we współczesnym świecie*. [W:] Elżbieta Aleksandrowicz, Ewa Wojtyga, Magdalena Owczarek, Aneta Skrzypczak, Marcelina Paniuta, Justyna Sobieraj (red.), *Rytmika w kształceniu muzyków, aktorów, tancerzy i w rehabilitacji. Materiały z VII Ogólnopolskiej Sesji Naukowej 24–26 listopada 2005* (s. 13–22). Łódź: Akademia Muzyczna im. G. i K. Bacewiczów.
- Wysocki Marek (2009), *Dostępna przestrzeń publiczna. Samorząd równych szans*. Kraków: Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego.
- Żuraw Hanna (2008), *Udział osób niepełnosprawnych w życiu społecznym*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.

Evaluation of adapting the institutions popularizing music culture in Łódź to suit the needs of the disabled

SUMMARY:

The article is a report on the research into activeness of disabled people. It assessed whether the people living in a wheelchair could take part in cultural events without restriction. That is why it was checked whether they would, or would not encounter architectural barriers in particular institutions. The researchers took into account e.g. accessibility of car parks suited to disabled people's needs, state of the traffic routes leading to the buildings, conditions for moving around their interiors, bathroom equipment of the required standard. It turned out that the municipal infrastructure, used for popularizing music culture (allowing for a contact with music), is accessible to physically handicapped people to some extent only. Actually, the users getting around in wheelchairs, with the help of walking sticks and crutches would not encounter many obstacles hampering their moving around inside – both horizontally and vertically, between storeys. However, at the same time there was a lack of parking places suitable for disabled people's needs and traffic routes of the required parameters near the institutions in question.

KEYWORDS: music culture, urban architecture, leisure centers, disability, access to culture.

